

## СТАНОВИЩЕ

от проф. д.с.н. Пепка Бояджиева,  
Институт по философия и социология, БАН

относно трудовете на **доц. д-р Даниела Колева**, участник в конкурс за академичната длъжност „професор”, обявен от Софийски университет, професионално направление 3.1. Социология, антропология и науки за културата /Теория и история на културата. Устна история и културологични изследвания на паметта, ДВ бр. 21/13.03.2020 г.

### **1. Обща характеристика на научната, педагогическата и организационната дейности на кандидата**

Доц. д-р Даниела Колева е единствен кандидат в обявения от Софийски университет конкурс за академичната длъжност „професор” в професионално направление 3.1. Социология, антропология и науки за културата, по-конкретно в областта „Теория и история на културата. Устна история и културологични изследвания на паметта“. Конкурсът изцяло съответства на образователния и научен профил на кандидата, на нейните научни постижения, експертна и преподавателска дейности.

Материалите за участие в конкурса са представени законосъобразно, коректно и много прецизно. Доц. Колева прилага два списъка на публикации – един, който съдържа всички публикации, и един, в който са включени публикациите, с които участва в настоящия конкурс. Всички публикации, с които доц. Колева участва в настоящия конкурс, са публикувани след заемането на академичната длъжност „доцент”.

За участие в конкурса доц. Даниела Колева представя монографията *„Памет и справедливост. Лични спомени и публични разкази за комунизма”*, публикувана през 2020 г., 8 съставителства и 25 студии и статии, значителна част от които на английски език. В количествено отношение тези публикации значително надвишават изискванията, поставени в Закона за развитие на академичния състав и свързаните с него правилници.

Професионалният профил и академичните и обществени изяви на доц. Колева впечатляват със своята многостранност и висок професионализъм. Професионалната ѝ

кариера се основава на разумен баланс между научна, педагогическа и организационна дейности, при който ангажирането с дадена дейност се съчетава със съхранено внимание към останалите и отстояване на най-високи професионални критерии.

## **2. Съдържателен анализ на научните постижения на кандидата**

В процеса на професионалното си развитие доц. Колева е успяла да изгради и утвърди свой изследователски подход, който, според мен, има няколко основни характеристики. Първо, стремеж към постигане на единство между теоретични анализи и емпирична обосновааност, второ – интерес към разкриване и прилагане на евристичния потенциал на различни теоретични парадигми и изследователски подходи, трето – усет и чувствителност към детайлите, способност да се извърви пътят от по-общата картина към микро проявленията ѝ, четвърто – постоянстващо внимание към динамиката на изследваните социални феномени. Подобен научен стил е несъмнен белег за висок професионализъм, защото той позволява анализиранияте процеси и явления да се осмислят многостранно и в дълбочина, като се очертае не само тяхната настояща картина, а се разкрият тенденции в тяхното развитие и се предложат обяснения за спецификата им.

Основните проблемни полета, в които са съсредоточени изследователските търсения и научните приноси на доц. Колева, са изследвания в областта на устната история, на паметта и по-конкретно – на механизмите и моделите на взаимодействие между личната и публичната памет, както и в изследването на комунизма през призмата на антропологическата му „нормалност“. Още тук ще отбележа, че справката за приносите, представена от доц. Колева, е много прецизно и коректно подготвена. Аз оценявам като знак за постигнат професионализъм демонстрираната от доц. Колева готовност да поема изследователски рискове, като се насочва към предизвикателни за научната общност проблеми и подходи. Пример в това отношение е нейната амбиция да изостави доминиращите парадигми в изследванията на комунизма – тоталитарната и ревизионистичната – и да се фокусира върху изследването на всекидневното и частно „лице“ на комунизма. Признавайки потенциала на устната история да има нормализираща функция, тя успява да използва конструктивно нейните възможности за ограничаване на политическия редукионизъм.

Смятам за несъмнен и много важен принос на доц. Колева обосноваването и очертаването на измеренията на конкретно, ново за българската културна антропология

и актуално в международната академична хуманитарна общност, изследователско проблемно поле, обозначено като устна история. От тази гледна точка анализите на доц. Колева обогатяват хоризонта на културологичните изследвания, както и на образованието и професионалната социализация в тази област.

Сред публикациите на доц. Колева, представени за участие в настоящия конкурс, безспорно се откроява монографията *„Памет и справедливост. Лични спомени и публични разкази за комунизма“*. Това е промислено и задълбочено изследване, което се отличава с ясно формулирани и убедително аргументирани тези. Изключителната задълбоченост и прецизност на това изследване проличава още от начина на формулиране на въпросите, които интересуват доц. Колева. Тя си поставя за цел не просто да опише и възпроизведе фактологично публичната и всекидневната памет за комунизма, а и да потърси взаимовръзки между изследваните феномени и да предложи възможни обяснения. Затова сред основните въпроси, на които търси отговор, са въпроси като: „...как се помни близкото миналото и от какви обстоятелства е обусловено това помнене? Как социализмът/комунизмът се конституира като публична и културна памет? Дали тези процеси са различни в различните посткомунистически страни? Дали си влияят взаимно? . . . Какво е отношението между официалната и вернакуларната памет? Между паметта и справедливостта?“ (с. 13).

Доц. Колева приема разбирането за паметта като трансдисциплинарно поле, в което няма една парадигма. Тя изгражда своя теоретична рамка на базата на идеи от различни втори – например Халбвакс, Нора, Асман – като ясно посочва как разбира и как ще използва основните понятия, като колективна памет, места на паметта и други.

Работейки в рамките на конструктивистката перспектива, доц. Колева успява да представи как колективната и всекидневната памет за миналото са опосредствани от по-широката политическа и културна среда. Смятам това за особено важно постижение, защото то ни позволява да разберем миналото не като нещо „там далече“, „статично и завинаги дадено“, а като нещо конструирано и конструиращо се, и същевременно ни прави чувствителни към алтернативните разкази за него.

Като важен принос оценявам и формулираната и доказана хипотеза за наличието на връзка и непрекъснато преливане между паметта и спомените: „„големите“ разкази, опосредени от публичната и особено от комуникативната памет, задават социалните рамки на биографичната памет. От друга страна, политическата промяна прави възможно лични спомени да получат публичност и да станат част от дадена култура на памет“ (с. 17).

Според мен за дълбочината на анализа в книгата на доц. Колева съществено допринася възприетият подход изследваните феномени да се анализират в динамика и да се търси взаимовръзката между тях. Така например в центъра на изследователското ѝ внимание се оказват въпроси като: „Как автобиографичният спомен се трансформира в обективирани и относително стабилни форми? От друга страна, каква е динамика а в рамките на самата културна памет? Как някои нейни елементи преминават от периферията в центъра, от латентно в манифестно състояние?“ (с. 17). Убедителен пример за важността и евристичността на изследването на взаимовръзки е анализът на взаимната зависимост между възстановителното право и паметта за Белене. Разглеждано не само по себе си, а от гледна точка на формирането на колективната памет, възстановителното право се оказва важно поради неговото моделиращо, „възпитателно“ въздействие върху публичната и културната памет. От своя страна, „борбите на терена на памет“ „влият върху характера, обхвата и приложението на съответните закони“ (с. 130).

Особено важен за успеха на творческия замисъл на книгата на доц. Колева е реализираният „кръговрат“ между теория и емпирия – изследването тръгва от определена теоретична рамка, прецизно анализира емпирията, а след това отново се връща към теорията, за да види как емпирично базираните прозрения коригират, потвърждават или очертават насоки за развитие на теорията. Това е ясно видимо при анализа на случая Белене, който откроява възможност за коригиране на теорията за колективната памет, показвайки първо „оспорвания характер на „паметта за комунизма“, където различни перспективи се конкурират, вместо да се подкрепят взаимно“... и второ давайки „възможност да се наблюдава как колективната памет се прелива в културна, присвоявана от индивиди, групи, общности и поколения“ (с. 265).

Бих искала специално да отбележа, че доц. Колева се е справила успешно с едно трудно методологическо предизвикателство, произтичащо от самата специфика на нейната тема, а именно – необходимостта да бъде академично безпристрастна към събития, за част от които има и личен опит, като същевременно не приглуши докрай гласа си на гражданин.

### **3. Бележки на рецензента по представените трудове на кандидата**

За мен дискутирането на научни проблеми с доц. Колева винаги е било много стимулиращо интелектуално удоволствие. Вярвам, че тя ще съхрани своята

конструктивна критична нагласа и в бъдеще.

Основателно акцентирайки върху сложността на феномена „памет“, върху това, че паметта „е едновременно лична и социална, индивидуална и колективна“, че „не може да се подели на области“ и „пресича полетата на редица социални и хуманитарни науки“, доц. Колева прави извода за „хегерогенния, децентриран, антипарадигмален характер на изследователското поле“ (с. 14). Аз смятам, че е по-коректно да се говори не за антипарадигмален, а за полипарадигмален характер на изследователското поле. Не случайно и самата тя на други места в книгата си се позовава на конкретни парадигми – например на стр. 15 на констурктивистката перспектива, а на стр. 41 на „парадигмата на културната памет“. Обозначаването на изследователското поле като полипарадигмално акцентира върху липсата на доминираща парадигма и от тук – на статуса на „нормална наука“ (Томас Кун) на това изследователско поле и прави задължително за всеки изследовател ясното посочване на парадигмата, в която работи, като същевременно поощрява опитите за търсене на диалог между различните парадигми.

Аз вече оцених изключително високо приноса на доц. Колева за утвърждаването на устната история като самостоятелно изследователско поле. От гледна точка на развитието на това поле и „отварянето“ му като база данни за широк кръг от изследователи е много важно възприемането на ясни правила на цитиране на емпиричния материал, които позволяват едновременно както осигуряването на анонимността на респондентите, така и използването и идентифицирането им в базата данни от изследователите, които искат да работят с тях. От тази гледна точка липсата на каквото и да било означение на цитираните биографични интервюта (като например на с. 300-301, 316-317, 320-321), или използването на различни означения при различните цитирания (като например „търговска работничка от голям град (род. 1945 г.)“ (т.е. посочване на професия, местоживееене и година на раждане) на с. 297, или „80-годишен събеседник от планинско градче“ (т.е. посочване на възраст и местоживееене) на с. 296, или означения P5, P18 при случая Белене, не създават надеждна база, нито за анонимизирането на интервюираните, нито за възможна бъдеща работа на други изследователи с тези интервюта.

Ще си позволя и едно предложение относно бъдещите изследвания на доц. Колева – как се променя при следващите поколения паметта за комунистическите репресии като културна травма? Струва ми се, че подобно изследване може да бъде

интересно не само емпирично, но и теоретично от гледна точка на една възможна критика или потвърждение на теорията за културната травма.

#### **4. Лични впечатления на рецензента от кандидата**

На основата на личните си впечатления от работата и публичните изяви на доц. д-р Даниела Колева мога с убеденост да кажа, че тя се утвърди като един от най-изявените български културолози и социални учени. Нейната творческа продуктивност, организационна инициативност, конструктивна нагласа и колегиалност и международен авторитет са много полезни за развитието на хуманитарните и социалните науки у нас.

#### **5. Мотивирано и ясно формулирано заключение**

Върху основата на всичко казано по-горе за високите научни постижения, богатия изследователски и организационен опит и активната преподавателска дейност на доц. д-р Даниела Колева категорично препоръчвам на членовете на уважаемото жури и на Факултетния съвет на Философски факултет на Софийския университет „Св. Климент Охридски“ да гласуват единодушно в подкрепа на избирането на доц. д-р Даниела Колева на академичната длъжност “професор”, професионално направление 3.1. Социология, антропология и науки за културата. Избирането на доц. Колева на академичната длъжност „професор” ще бъде не само заслужено признание за нейните научни постижения, но и от съществено значение за бъдещото развитие на специалност „Културология“ и на Философски факултет като водещ национален център в областта на социалните и хуманитарните науки и уважаван и търсен партньор на утвърдени европейски университети.

Проф. д.с.н. Пепка Бояджиева

09.09.2020 г.

София